

Жадько Віталій Андрійович,
д. філос. н., проф.,
професор кафедри сусп. дисц.
Запорізького держ. мед. університету;
Бідзіля Петро Омелянович,
к. іст. н., доц., доцент каф. сусп. дисц.
Запорізького держ. мед. університету

ДІАЛЕКТИКА СУБ'ЄКТА ВІЙНИ ТА МИРУ

Для розуміння сутності будь-яких процесів, насамперед тих, що відбуваються в суспільстві, потрібно мислити діалектично. Це означає, що при дослідженні слід виходити з єдності протилежностей вихідних понять, з їх взаємної змістовної «боротьби», яка відбувається як в індивідуальному суб'єкті, тобто в свідомості окремої людини, так і колективному, представленому як окремою групою людей, так і державою в цілому як автономному суб'єкті міжнародної діяльності. Взагалі, при будь-яких дискусіях, що мають за мету досягнення міжлюдської єдності та злагоди, потрібно їх учасникам виконувати вимогу закону тотожності. А саме: визначитись щодо змісту понять, які виражають всю змістовну частину обговорення.

Дана конференція взяла за мету обговорити проблеми, що безпосередньо впливають із так званої «гібридної війни». Тож варто почати з визначення змісту цього поняття, інакше жодної практичної користі від «колективного розуму» її учасників не буде.

Оскільки маємо справу з поняттям, вираженим двома словами, слід почати зі змісту, який вкладається в термін «гібрид». Буквально – це суміш, мішанина, у філософському значенні це світоглядна, як і методологічна, еkleктика. Війна має визначення як елемент політичної взаємодії народів засобами зброї, спрямованої на фізичне знищення людей, в першу чергу – військових, а також захоплення території та підпорядкування завойованого народу/народів ідеології народу-завойовника. Щодо «гібридної війни», яка на слуху в останні десятиліття, то це суміш найрізноманітніших методів впливу

на свідомість людей, цілих народів сучасними новітніми засобами, як соціокультурними, починаючи від релігії і закінчуючи різними видами ідеологій, включно з мистецтвом, так і інформаційно-технологічними, оскільки географічні кордони не є нині перешкодою навіть в сенсі застосуванні зброї за межами території країни-агресора.

Щодо суб'єктів війни та суб'єктів миру, то, на наше переконання, їх не можна розділяти. По-перше, відома максима: «Хочеш миру – готуйся до війни» об'єктивно відображає історію взаємодії народів, країн, держав. По-друге, **людина за визначенням гібридна істота**. А саме: вона

- **природно-соціальна**, адже вже просте формування в різних географічних середовищах породжує суттєві відмінності в способі життя та ціннісних орієнтаціях, а етнічне начало, як вірно стверджує Л. Гумільов, розділяє людей на *підсвідомому* рівні за ознакою «свої – чужі»;

- **біо-соціальна**, визначена специфічною генетикою, що породжує хоча й незначні, але все ж відмінні імпресінги, що заважають, так би мовити, автоматично утвердити *єдність відмінностей, мир і злагоду* як норму повсякденного спілкування та співпраці;

- **гібридна** в самому суспільстві, оскільки належить до різних суспільних груп, які мають зовсім не однакові світоглядно-ціннісні орієнтації. Так, одна лише приналежність до робітничого класу давала йому право утвердити в країні диктатуру пролетаріату як нібито найбільш демократичний державний устрій. Заявляючи про себе як оплот миру й розуму, все ж в народній свідомості закріпилась думка про те, що «мы мирные люди, но наш бронепоезд стоит на запасном пути». Як і безліч інших пісень, що стали фактично народними, такими, що переконували в правомірності поділу воєн на справедливі (!?) й несправедливі. Як і виправдовували виробництво зброї на тлі незабезпеченості елементарними умовами мирного життя;

- з розвитком засобів сполучення міграція людей в суспільстві та його правова демократизація постійно переміщує їх тими безкінечними

контактами, в які вони вступають в щоденному житті, не будучи природно-географічно, біо-генетично, соціо-культурно приналежними до нових територій і особливостей менталітету, сформованого на них іншими народами. Так в сучасних умовах твориться маргіналізоване суспільство, в якому вплив на світоглядні цінності не має чітко визначеного спрямування, а заклики до порозуміння виявляються «волянням в пустелі» поодиноких суб'єктів миру.

К. Лоренц, що отримав Нобелівську премію миру за відкриття в галузі етології, маючи життєву практику перебування в концентраційних таборах нацистської Німеччини і Радянського Союзу, не випадково стверджував: «Щирі, теплі почуття ми в змозі відчувати лише до окремих людей; а одні лише благі наміри нічого тут допомогти не можуть» [2, с.37]. Е. Морен, який на ґрунтовному дослідницькому базисі вивчав еволюційну історію становлення людини, дав невтішне, але об'єктивне її визначення в якості **homo sapiens est homo demens – розумний безумець**. Головна причина – внесення в порядок природи безладу надмірності. «Людина за своєю суттю – мудрець-безумець. Людська істина припускається помилки. Людський порядок допускає безладдя. Тепер уже йдеться про те, щоб запитати в себе, чи здійснюється прогрес складності, винахідництва, розумності й соціальності *всупереч* помилкам, безладдю і фантазіям, *разом* з ними чи *завдяки* їм. І відповімо ми так: водночас – *і завдяки, і разом, і всупереч*; бо правильна відповідь може бути тільки складною і суперечливою» [4, с.109].

Отже, можна стверджувати, що кожна людина як діалектично роздвоєна в собі істота, діє суперечливо, невпорядковано, непрогнозовано, непередбачливо. Ми можемо діяти розумно, впорядковано, прогнозовано й передбачливо лише тоді, коли вивчаємо природний порядок та відкриваємо закони природного буття як синоніми вічності, незмінності, впорядкованості. Але людина вже не є переважно природною істотою, оскільки втратила закон, який забороняє внутривидову агресію. «Ворон ворону очі не виклює», а люди, вивчаючи природу та її закони, створюють зброю масового

знищення, включно зі знищенням самої природи як Матері життя. Але вона й не стала соціо-культурною істотою, здатною вимогами морально-правової регуляції взаємовідносин в суспільстві вести виважений, мирний, злагоджений спосіб життя. Вона завжди надає перевагу своїй власній суб'єктивній думці, навіть якщо вона професійний науковець, вчений.

Причина відома: всі ми родом із дитинства, з міфологічного світогляду та тих ціннісних орієнтацій, які він формує. О. Лосєв у праці «Діалектика міфу» визначав його сутність таким чином: «Міф є слово про особистість, слово, приналежне особистості, яке виражає і виявляє особистість. Міф є таке слово, яке належить саме даній особистості, спеціально для неї, невід'ємне від неї. Якщо особистість є дійсно особистість, вона не зводиться ні на що інше, вона – абсолютно самородна, оригінальна. ...Ім'я є те, що виражене в особистості, що виявлено в ній, те, чим вона явлена і собі і для всього іншого. Отже, *міф є ім'я*. Але міф, сказали ми, є ще чудо. ...Ми будемо праві, якщо назвемо його *магічним іменем*. Міф, тому, є просто магічне ім'я. А приєднання до нього моменту історії, дає останнє перетворення, яке набуває такої форми: *міф є розгорнуте магічне ім'я*» [3, с.579].

Історія людини, як і історія народів, людства загалом, таким чином, постає як постійна гібридна війна суб'єктів, не здатних сприйняти об'єктивне як мирне, цілісне, узгоджене і злагоджене. Навпаки, в історії, як писав про це А. Тойнбі, прославляються не героїчні постаті мирних особистостей – вчених, філософів, поетів, письменників, а військові діячі, на совісті яких сотні мільйонів людських життів, ріки крові, руйнування досягнень людської праці.

Треба, отже, зважати на те, що первинна світоглядна свідомість, якою є міфологія, залишає свій визначальний вплив на людську поведінку протягом усього її життя. Звідси й бажання оригінальності, про яку йдеться у О. Лосєва, але яку Гегель вважав проявом дикунства. Проблема, яку має вирішувати людство, як і Україна, яка нібито здатна вийти з гібридної війни зі своєї волі (так пропонує програма конференції), на наше переконання,

полягає в пошуках засобів органічного переходу **від** ціннісних світоглядних орієнтацій, які формуються міфологією як мотивацією переважно природно-біологічною й тому егоцентричною, **до** системи цінностей, виражених в першу чергу філософським світоглядом. Не забуваймо, що філософія й міфологія мирно співіснували між собою, що філософи й мудреці мали всенародну повагу, хоча й не дуже сприймалися правителями, особливо ж церковними ієрархами.

Чому саме філософія? Тому що вона прагне підняти людське **Я** до загального **Ми** не проповідями, а розвитком вродженої природно-біологічно-генетично властивої **кожній людині** допитливості. Апелювати до вже сформованих людей із закликами перебудуватись у своїх магічно-чудесних мотиваціях свідомості безперспективно. Адже «дитина до восьми років вже досягає 90% всіх своїх інтелектуальних можливостей» [5, с.24]. Реформа системи загально-освітньої школи, яка зараз відбувається в Україні, має пройти глибоку філософську експертизу, здійснювану під кутом зору формування школи, в якій би задовольнялась потреба учня в розвитку властивих кожному здібностей, здатних дати адекватні відповіді на питання, які їх хвилюють і які формують у них соціальні почуття як також індивідуально санкціоновані. Тут варто виходити з пропозиції І. Канта відносно головних запитань: «Що **я** можу знати? Що **я** повинен робити? На що **я** можу сподіватись?». Інша проблема в тому, яким чином сформувані вихованого філософською культурою мислення вихователя, здатного поєднати **Я** з **Ми**. Ще одна в тому, як обрати мудрого правителя, адже, найкращою формою управління як державою, так і окремими колективами, є монархічна, така, в якій панує не свавілля керівника, а моністичний розум, досягнутий мисленням як умінням знаходити **єдину, спільну, загальну**, тому **об'єктивно необхідну основу** різноманітних суб'єктивних індивідуальних думок, прагнень, інтересів і т. п. Мудрий правитель не позбавить країну від зовнішніх агресивних впливів, але, будучи втіленням мудрості, суттєво зменшить прояви агресії всередині неї.

Насамкінець. Діалектичні протилежності як протилежності змісту з'єднаних єдиною основою понять, знаходячи її, примиряються, а не воюють, тільки тоді, коли учасники пошуку істинних відповідей з'єднані щирим бажанням знайти об'єктивну істину, а не перемогти в дискусії. Тут також доречно пам'ятати зміст трактату І. Канта «Про вічний мир»: «В природному стані кінець суперечці встановлює *перемога*, якою похваляються обидві сторони і за якою переважно йде нетривкий мир, встановлений начальством, яке втрутилось у справу; у правовому стані справа закінчується *вироком*, який, проникаючи тут в самі витoki суперечок, повинен забезпечити вічний мир» [1, с.443].

Здається, що витoki суперечностей між людьми нами певною мірою окреслена. Хочеться сподіватись, що між учасниками конференції будуть не суперечки, а плідна дискусія, підпорядкована **спільному** бажанню знайти і визначити **спільну** основу проблем, які розглядаються. Так твориться як *суспільна* думка, так і саме *су-спільство*.

Література

1. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант. – М., «Мысль», 1994. – 591 с.
2. Лоренц К. Агрессия (так называемое зло) / К. Лоренц. – «Вопросы философии». – № 3. – 1992. – С.5-38.
3. Лосев А.Ф. Диалектика мифа / А.Ф. Лосев. – В кн.: Из ранних произведений. – М., Изд. «Правда», 1990. – С.393-599.
4. Морен Е. Втрачена парадигма: природа людини / Е. Морен. – «Філософська і соціологічна думка». – № 5-6. – 1995. – С.90-109.
5. Эфроимсон В. П. Загадка гениальности / В.П. Эфроимсон. – М., «Знание», 1991. – № 1. – 64 с.

Жадько В.А. Діалектика суб'єкта війни та миру / В.А. Жадько, П.О. Бідзіля // Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: ідеї миру та ненасильства у змінах глобального порядку: Матеріали VII міжнародної конференції (м. Запоріжжя 24 березня 2017 р.), ЗНУ, м. Запоріжжя, 2017 р. С. 16 – 19.